

Kratke analize
Julij 2023

Mojca Koprivnikar Šušteršič
**Poslovanje trgovskih gospodarskih
družb do leta 2022**

Povzetek

V kratki analizi proučimo statistične podatke iz bilanc stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb v dejavnosti trgovina ter vzdrževanje in popravila motornih vozil (G), ki po deležu dodane vrednosti, neto čistega dobička in števila zaposlenih v celotni vrednosti vseh gospodarskih družb spada med največje dejavnosti slovenskega gospodarstva. Te družbe ustvarijo okoli 80 % dodane vrednosti celotne dejavnosti trgovine (ostalo drugi poslovni subjekti). Zanimajo nas glavne značilnosti poslovanja in njihovega premoženjsko-finančnega položaja. Analiza zajema obdobje po letu 2008, z glavnim poudarkom na poslovanju v zadnjem letu, tj. letu 2022.

Gospodarske družbe trgovine ter vzdrževanja in popravil motornih vozil (G) so po letu 2013, ko so imele manjšo izgubo, vseskozi poslovale z neto čistim dobičkom, ki pa se je, po močnem povečanju leta 2021, v letu 2022 nekoliko zmanjšal. Po tem, ko se je v letu 2021 poslovanje izboljšalo v večini panog, se je rast dodane vrednosti, produktivnosti in dobička v letu 2022 nadaljevala le v družbah trgovine na debelo in trgovine z motornimi vozili. Poslovanje družb v trgovini na drobno, ki se je leta 2021 tudi pod vplivom visoke rasti trošenja gospodinjestev skokovito izboljšalo, pa se je v letu 2022 poslabšalo. Ob trošenju gospodinjestev, ki se je lani bolj preusmerilo v storitve, je bil neto čisti dobiček družb trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah, v katerih prevladujejo hipermarketi, marketi in diskonti, za polovico manjši od vrednosti iz leta 2021, a še vedno enkrat večji kot leta 2019. Še izraziteje, za 92 %, se je zmanjšal neto čisti dobiček družb trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi, na kar so vplivale tudi visoke nabavne cene energentov ob vladni regulaciji cen goriv, električne energije in zemeljskega plina. V letu 2022 se je družbam obeh panog poslabšala tudi gospodarnost poslovanja, prav tako se je zmanjšal presežek prihodkov od prodaje nad stroški blaga, materiala, storitev in dela, ki je bil v letu 2021 najvišji v celotnem obdobju.

1 Uvod

Podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb¹ nam omogočajo hitrejšo (kot npr. strukturne statistike podjetij²) oz. podrobnejšo (kot npr. nacionalni računi) spremljanje gibanj v trgovinski dejavnosti. Uporabljeni podatki za razliko od strukturnih statistik ali nacionalnih računov ne vključujejo rezultatov vseh poslovnih subjektov (poleg gospodarskih družb so to še samostojni podjetniki, zadruga, društva, pravne osebe zasebnega in javnega prava), kljub temu pa z analizo podatkov o poslovanju gospodarskih družb zajamemo kar okoli 80 % dodane vrednosti celotne trgovske dejavnosti.

V kratki analizi proučujemo statistične podatke iz bilanc stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb v dejavnosti trgovina ter popravila in vzdrževanje motornih vozil, ki po deležu dodane vrednosti, neto čistega dobička in števila zaposlenih v celotni vrednosti spada med največje dejavnosti slovenskega gospodarstva. Po vseh omenjenih kazalnikih je dejavnost trgovine takoj za predelovalnimi dejavnostmi, po številu družb pa je celo največja. Zanimajo nas glavne značilnosti poslovanja in njihov premoženjsko-finančni položaj. Zaradi spremembe Standardne klasifikacije dejavnosti z letom 2008 v kratki analizi večinoma analiziramo obdobje po tem letu, pri čemer je glavni poudarek na analizi poslovanja v zadnjem letu, tj. letu 2022. Podatki za vsako od analiziranih let vključujejo gospodarske družbe, ki so v tistem letu dejansko poslovale. Vse kategorije primerjamo v tekočih cenah, veliko primerjav je predstavljenih tudi grafično.

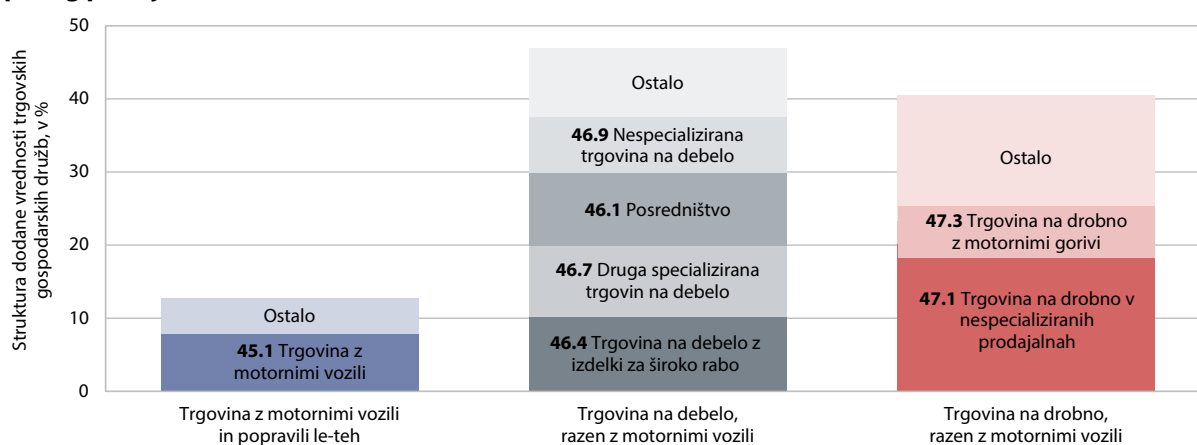
¹ Objavlja jih AJPES na podlagi letnih poročil, ki jih enkrat letno predložijo gospodarske družbe.

² Kjer so zadnji objavljeni podatki za leto 2021.

2 Poslovanje trgovskih gospodarskih družb

Dejavnost trgovine po dodani vrednosti in neto čistem dobičku gospodarskih družb ter številu zaposlenih spada med največje dejavnosti slovenskega gospodarstva. Po vseh omenjenih kazalnikih je dejavnost trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil (G) takoj za predelovalnimi dejavnostmi, po številu družb pa je celo največja. Trgovske družbe po vseh kazalnikih predstavljajo okoli petino celotne vrednosti vseh gospodarskih družb. Trgovska dejavnost je razdeljena na več panog, glavni trije oddelki so: trgovina z motornimi vozili in popravili le-teh (G45), ki je najmanjša trgovska dejavnost; trgovina na debelo, razen z motornimi vozili (G46), ki je največja dejavnost po deležu dodane vrednosti, in trgovina na drobno, razen z motornimi vozili (G47), ki je največja dejavnost po številu zaposlenih.

Slika 1: Po deležu v dodani vrednosti je največji oddelek trgovina na debelo, znotraj katerega je več panog precej enakovrednih

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

Po občutnem povečanju v predhodnem letu se je dodana vrednost in produktivnost dela v družbah trgovine ter vzdrževanja in popravil motornih vozil v letu 2022 le rahlo povečala. Po zmanjševanju v obdobju 2011–2013 se je dodana vrednost trgovskih družb v naslednjih letih povečevala³. Po skoraj 20-odstotni rasti leta 2021 (kar je bilo precej več kot v povprečju gospodarskih družb), se je dodana vrednost (brez upoštevanja subvencij) lani povečala le za 3,1 %. S tem se je njen delež v skupni dodani vrednosti, ki je bil leta 2021 z 18,7 % najvišji po letu 2010, znižal na 17,9 %. Po zmanjšanju v letu 2020, ki bi bilo brez ukrepov vlade za ohranjanje delovnih mest še precej večje (za več glej Okvir 1), se je leta 2021 in tudi leta 2022 povečalo tudi število zaposlenih. Ob nižji rasti števila zaposlenih od rasti dodane vrednosti so družbe lani malenkostno okrepile tudi produktivnost. Ta je v dejavnosti trgovine v nominalnem znesku tudi lani presegala povprečno produktivnost vseh gospodarskih družb⁴. Rast zaposlenih in povišanje minimalne ter povprečne plače so zvišali tudi stroške dela. Ob večjem povečanju stroškov dela na zaposlenega od rasti produktivnosti se je leta 2022 nekoliko povečal delež stroškov dela v dodani vrednosti, ki pa je bil s 55,8 % še vedno med najnižjimi od leta 2008.

³ Država je med epidemijo covid-19 za ohranjanje delovnih mest in podporo dohodkom zaposlenih sprejela številne ukrepe na trgu dela, na podlagi teh pa je podjetjem namenila subvencije, ki so predvsem leta 2020 močnejše vplivale na višino dodane vrednosti. Leta 2020 je bila tako dodana vrednost višja za 1 %, brez upoštevanja teh prejetih subvencij pa se je zmanjšala za 2,2 %.

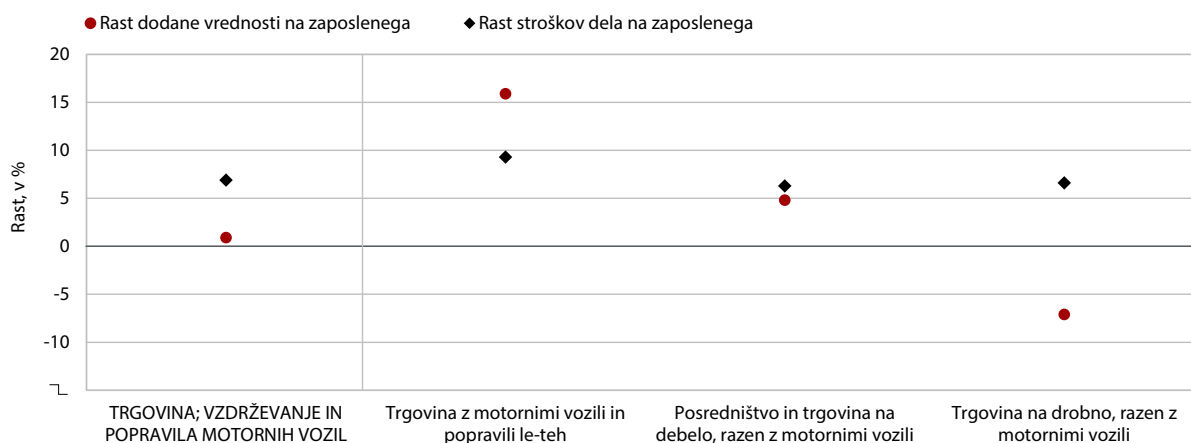
⁴ Produktivnost v dejavnosti trgovine je bila v nominalnem znesku višja od povprečne produktivnosti gospodarskih družb od vključno leta 2019. Po tem ko je razlika med povprečno produktivnostjo trgovskih družb in povprečno produktivnostjo vseh gospodarskih družb v letih 2019 in 2020 znašala 3 %, se je ta v letu 2021 povečala na 8 %, leta 2022 pa zmanjšala na 4 %.

Tabela 1: Kazalniki poslovanja gospodarskih družb v dejavnosti trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil v izbranih letih

	2008	2010	2015	2019	2020	2021	2022
Število gospodarskih družb	13.456	13.947	15.354	15.084	15.167	15.002	14.873
Število zaposlenih ¹	90.311	86.871	79.770	88.872	88.828	90.357	91.800
Delež zaposlenih v vseh družbah (v %)	17,7	18,8	17,9	17,1	17,4	17,3	17,1
Delež dodane vrednosti v vseh družbah (v %)	18,9	18,7	17,1	17,6	17,9	18,7	17,9
Neto ² čisti dobiček/izguba (v mio EUR)	443,5	155,0	521,3	793,7	641,9	1.326,4	1.220,4
VELIKOST							
Sredstva/podjetje (v tisoč EUR)	1.356	1.274	1.038	1.292	1.313	1.444	1.566
Število zaposlenih/podjetje	6,7	6,2	5,2	5,9	5,9	6,0	6,2
OPREMLJENOST DELA S SREDSTVI							
Povprečna sredstva/zaposlenega (v tisoč EUR)	190	202	198	208	222	229	244
GOSPODARNOST							
Gospodarnost poslovanja	1,032	1,025	1,026	1,032	1,031	1,045	1,033
DONOSNOST							
Donosnost sredstev (v %)	2,6	0,9	3,3	4,3	3,3	6,4	5,5
Donosnost prihodkov (v %)	1,5	0,6	1,9	2,3	2,0	3,5	2,6
PRODUKTIVNOST							
Dodana vrednost/zaposlenega (v EUR)	37.698	35.908	39.126	48.125	48.563	57.505	58.040
STROŠKI DELA							
Stroški dela/zaposlenega (v EUR)	21.170	22.142	24.053	27.547	28.431	30.284	32.379
Delež stroškov dela v dodani vrednosti (v %)	56,2	61,7	61,5	57,2	58,5	52,7	55,8
FINANCIRANJE IN PLAČILNA SPOSOBNOST							
Delež dolga v virih sredstev (v %)	66,0	65,7	59,6	59,0	57,1	57,1	58,5
Delež kratk. obveznosti v virih sredstev (v %)	48,7	47,1	41,3	39,3	38,2	37,7	40,7
Kapitalska pokritost dolg. sredstev (v %)	73,1	68,0	92,2	90,5	95,2	98,4	101,7
Dolg. pokritost dolg. sredstev in zalog (v %)	79,4	80,3	96,2	94,6	97,0	100,6	95,8
IZVOZNA USMERJENOST							
Delež čistih prihodkov od prodaje na tujem trgu (v %)	17,2	15,2	21,4	26,9	25,8	25,5	29,3
STRUKTURA SREDSTEV							
Delež dolg. sredstev v sredstvih (v %)	46,6	50,4	43,8	45,3	45,1	43,6	40,8
Delež strojev in naprav ter druge opreme in naprav v dolgoročnih sredstvih (v %)	10,2	9,3	10,8	12,0	12,0	11,7	12,7

Vir podatkov: AJ PES (2023), lastni izračuni. Opombe: ¹ Podatki o številu zaposlenih pomenijo povprečno število zaposlenih na podlagi delovnih ur v obračunskem obdobju in se zato razlikujejo od podatkov o številu zaposlenih, ki jih objavlja SURS. ² Razlika med čistim dobičkom in izgubo obračunskega obdobja.

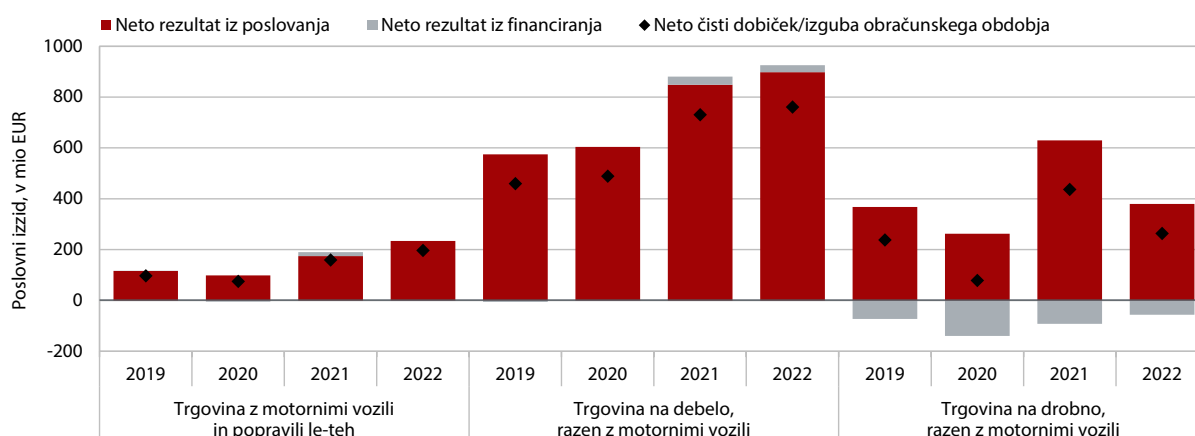
Slika 2: Rast stroškov dela na zaposlenega povprečne trgovske družbe je v letu 2022 presegla rast dodane vrednosti na zaposlenega

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

Dodana vrednost in produktivnost se je v letu 2022 povečala v družbah trgovine z motornimi vozili in v družbah trgovine na debelo, zmanjšala pa v družbah trgovine na drobno. Po visoki rasti v letu 2021 so rast dodane vrednosti (8,2 %) dosegle družbe, ki se ukvarjajo s posredništvom in trgovino na debelo, razen z motornimi vozili, ki so edine izmed treh oddelkov tudi v letu 2020 poslovale z rastjo. Še višjo rast so dosegle družbe trgovine z motornimi vozili in njihovimi popravili (19,5 %), katerih poslovanje se je močno izboljšalo že leta 2021. Po tem ko je bilo v letu 2020 pod vplivom omejitvenih ukrepov poslovanja ob razglašeni epidemiji poslovanje slabše kot v letu 2019, so družbe oddelka trgovine na drobno, razen z motornimi vozili svoje poslovanje v letu 2021 močno izboljšale, leta 2022 pa poslabšale. Leta 2022 se je dodana vrednost omenjenih družb zmanjšala za 5,9 %. Ob takšnih gibanjih so družbe v trgovini na debelo svoj delež v dodani vrednosti in zaposlenosti celotne trgovske dejavnosti povečale, družbe v trgovini na drobno pa zmanjšale. Ob rasti števila zaposlenih se je produktivnost dela v dejavnosti le malenkostno povečala (1,5 %), pri čemer se je produktivnost v družbah trgovine na drobno, razen z motornimi vozili zmanjšala za 6,6 %.

Slika 3: Leta 2022 so svoje poslovanje močno poslabšale le družbe trgovine na drobno

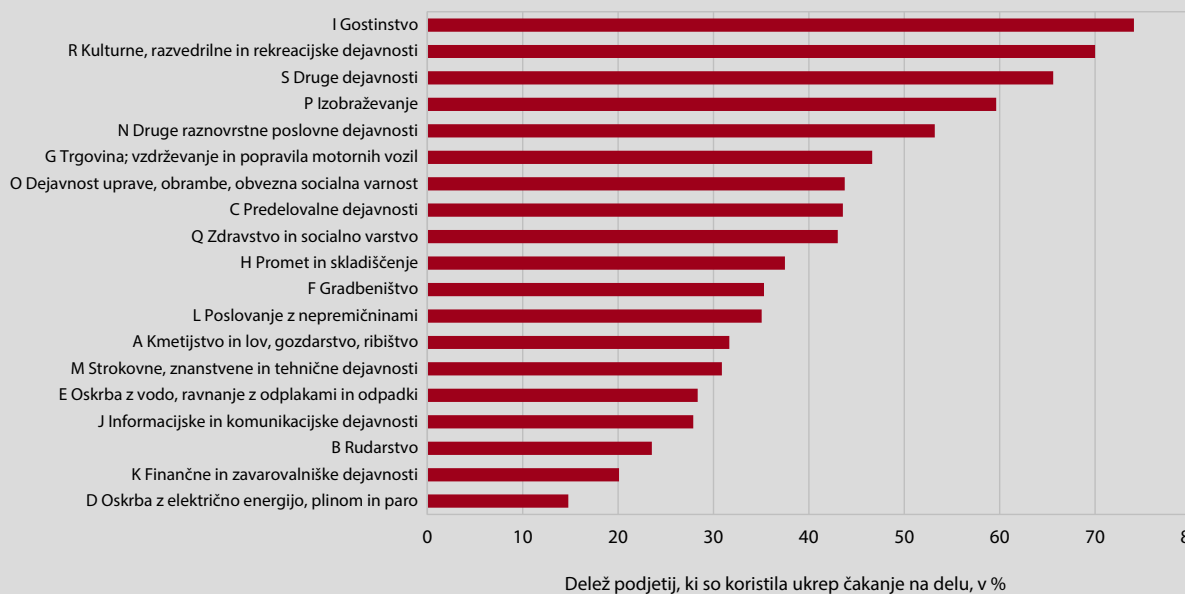

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

Okvir 1: Ukrepi vlade za ohranjanje delovnih mest

Vlada je od prve razglasitve epidemije sprejela vrsto ukrepov za ohranitev delovnih mest. Namen ukrepov je bil zmanjšanje stroškov dela, s čimer bi se povečale možnosti ohranitve delovnih mest in zaposlenih do obdobja, ko bi se znova okrepila gospodarska aktivnost. Eden izmed pomembnejših ukrepov je bil ukrep povračila nadomestila plače za zaposlene na čakanju na delo, ki je med drugim določil pravico do delnega povračila izplačanih nadomestil plače delavcem, ki jim delodajalec zaradi epidemije ni mogel zagotavljati dela in jih je napotil na začasno čakanje na delo⁵. Sredi leta 2020 je bil sprejet tudi ukrep delnega subvencioniranja skrajšanja polnega delovnega časa, ki je omogočal, da delodajalec delavcem začasno odredi delo s skrajšanim delovnim časom (za največ polovični delovni čas), za preostali del časa pa je bil delavec napoten na začasno čakanje na delo⁶. V okviru ukrepov za ohranjanje delovnih mest so bili sprejeti tudi številni drugi ukrepi⁷. Zaradi obsežnih omejitev pri poslovanju je bil v ukrepe vključen tudi velik delež zaposlenih in podjetij iz trgovine (dejavnost G). Skoraj polovica (47 %) vseh podjetij v trgovini je v obdobju veljavnosti ukrepa vsaj enkrat koristila ukrep čakanje na delo⁸.

Slika 4: Skoraj polovica podjetij v trgovini je koristila ukrep čakanje na delo

Vir podatkov: ZRSZ (2021).

Gibanje obsega izplačil čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa je bilo močno povezano z razvojem epidemije oziroma njenim negativnim učinkom na posamezne dejavnosti. Prvi val epidemije je skupaj z zaježitvenimi ukrepi močno prizadel storitvene dejavnosti in industrijo. Po okrevanju

⁵ Delavec je bil pri tem upravičen do nadomestila plače v višini 80 %, pri čemer je država delodajalcu povrnila del te višine (ta se je spreminjal s posameznimi dopolnitvami ukrepa – od 40 % pa vse do 100 %), a zgolj do določene ravni (bodisi do višine nadomestila za brezposelnost – 892 evrov – ali do povprečne plače leta 2019 – 1754 evrov).

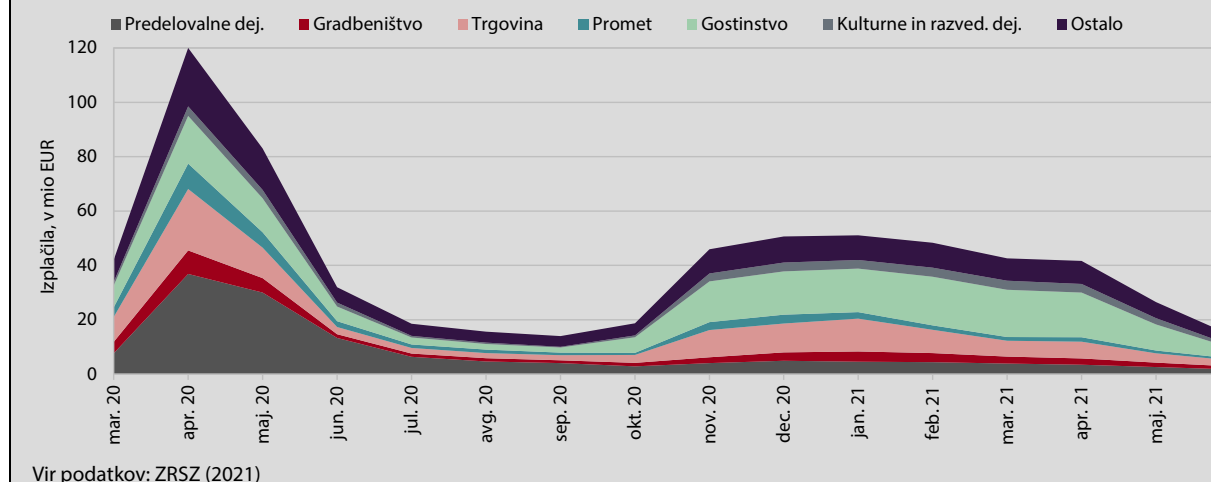
⁶ Pri tem je bil delodajalec upravičen do subvencije v višini, ki je odvisna od dolžine skrajšanja delovnega časa, vendar največ 448 evrov.

⁷ Izplačilo temeljnega dohodka in socialnih prispevkov samostojnim podjetnikom in drugim upravičencem, plačilo prispevkov za PIZ zaposlenim, ki so med epidemijo delali, plačilo socialnih prispevkov za zaposlene na čakanju, delno subvencioniranje skrajšanega delovnega časa, krizni dodatek, subvencioniranje minimalne plače in bolniška nadomestila za zaposlene.

⁸ Več o tem v Poročilu o produktivnosti 2021 (UMAR, 2022).

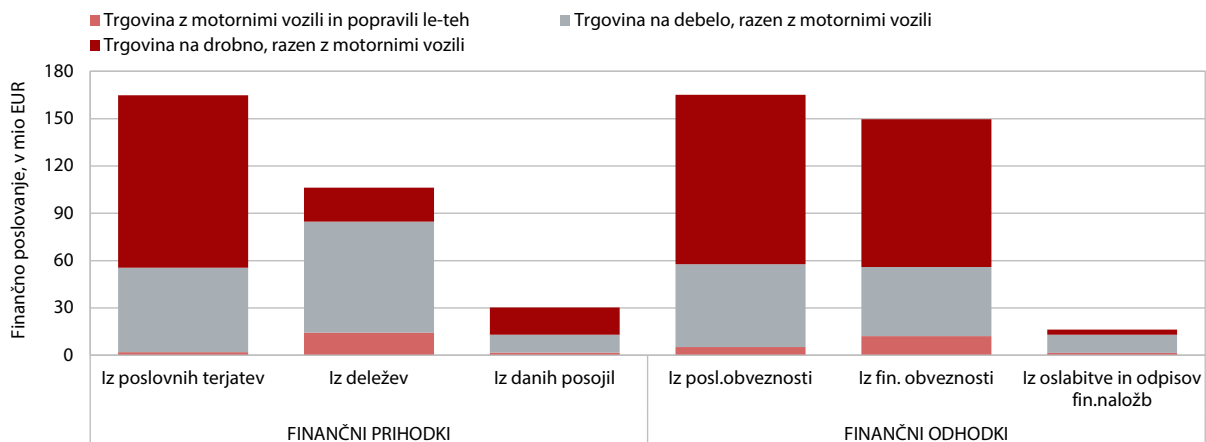
v tretjem četrtletju je bil negativni učinek drugega vala na gospodarsko aktivnost manjši, prizadete pa so bile predvsem storitvene dejavnosti, med njimi močneje gostinstvo, pa tudi trgovina. Skladno s tem se je gibala tudi višina zneskov, izplačanih v okviru interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanega polnega delovnega časa.

Slika 5: Znesek izplačil iz naslova interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa je bil med podjetji v trgovini visok

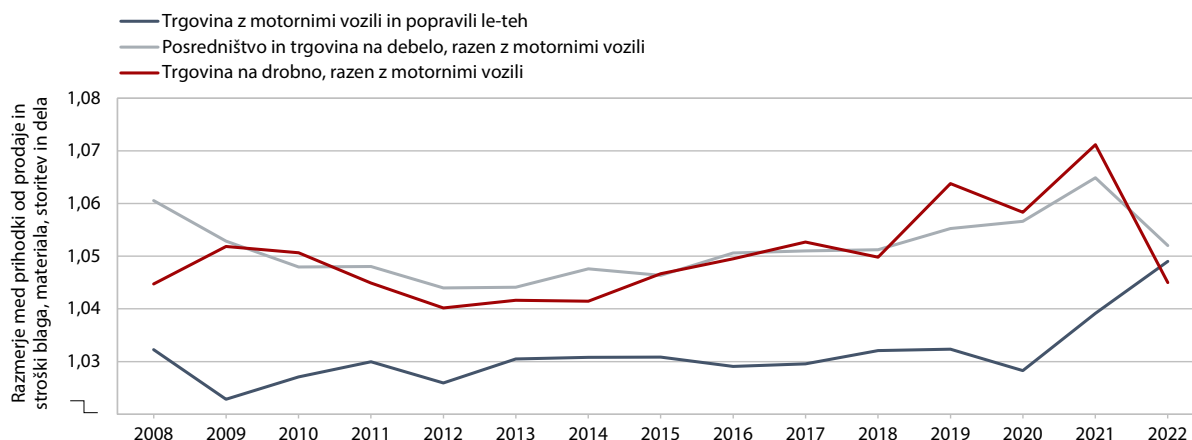
Vir podatkov: ZRSZ (2021)

Slika 6: Leta 2022 so se finančni prihodki trgovskih družb bolj povečali kot finančni odhodki, tako da se je izguba iz financiranja zmanjšala za tretjino

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

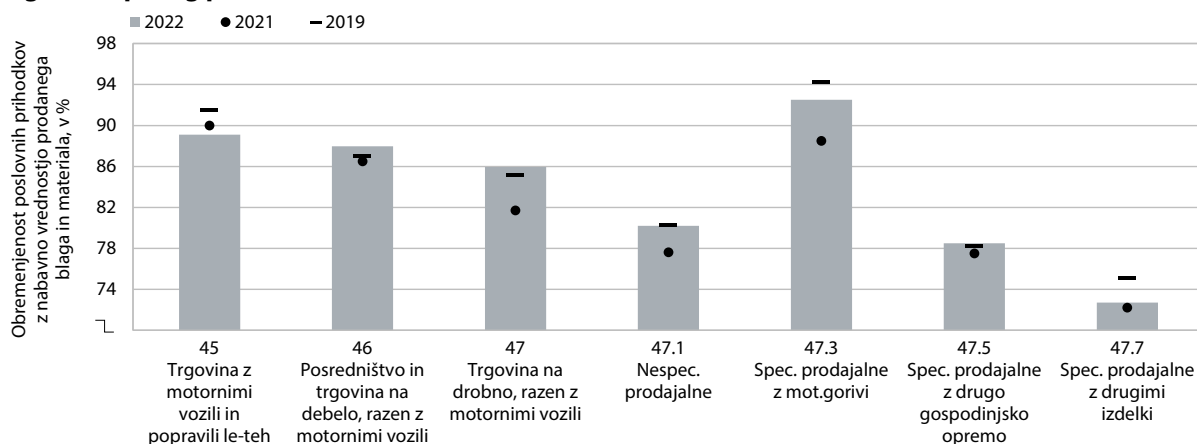
Slika 7: Presežek prihodkov od prodaje nad stroški blaga, materiala, storitev in dela se je leta 2022 povečal le pri družbah trgovine z motornimi vozili

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

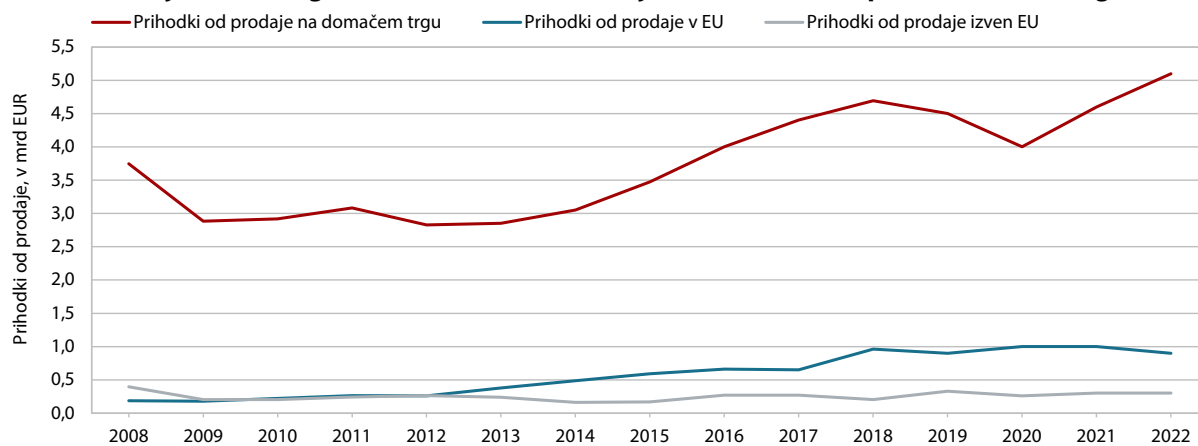
Gospodarnost poslovanja in pribitek nad stroški trgovskih družb, ki sta se v letu 2021 močno izboljšala, sta se v letu 2022 poslabšala. Leta 2021 so se poslovni prihodki pod vplivom odboja pri trošenju gospodinjev po epidemiji in rasti aktivnosti v dejavnostih, s katerimi je povezana trgovina na debelo, povečali bolj od poslovnih odhodkov, tako da sta se gospodarnost poslovanja in pribitek⁹ povprečne trgovske družbe močno povečala in bila najvišja po letu 2008. Rast poslovnih prihodkov je bila tudi v letu 2022 zelo visoka, a je bila generirana tudi pod vplivom višjih cen, ki pa so vplivale tudi na še višjo rast poslovnih odhodkov. Med poslovni odhodki so se za največ, 28 %, povečali stroški blaga, materiala in storitev, ki predstavljajo 90 % vseh poslovnih odhodkov. Za 9 % so bili višji tudi stroški dela, na kar sta vplivala tudi 2-odstotna rast števila zaposlenih in povišanje minimalne ter povprečne plače. Ob takšnih gibanjih se je obremenjenost poslovnih prihodkov s stroški blaga, materiala in storitev, ki je bila leta 2021 s 85,3 % najnižja od leta 2008, povečala na 87,3 %. Po okreptvi v letu 2021 se je zmanjšal tudi pribitek povprečne trgovske družbe. Pri tem se je povečal pri družbah trgovine z motornimi vozili, močno pa zmanjšal pri družbah v trgovini na drobno, razen z motornimi vozili in v trgovini na debelo, razen z motornimi vozili.

Slika 8: Obremenjenost poslovnih prihodkov s stroški blaga, materiala in storitev se je leta 2022 v večini trgovskih panog povečala

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

⁹ Pribitek je izračunan kot razmerje med prihodki od prodaje in stroški za nabavo blaga, materiala in storitev ter stroški dela.

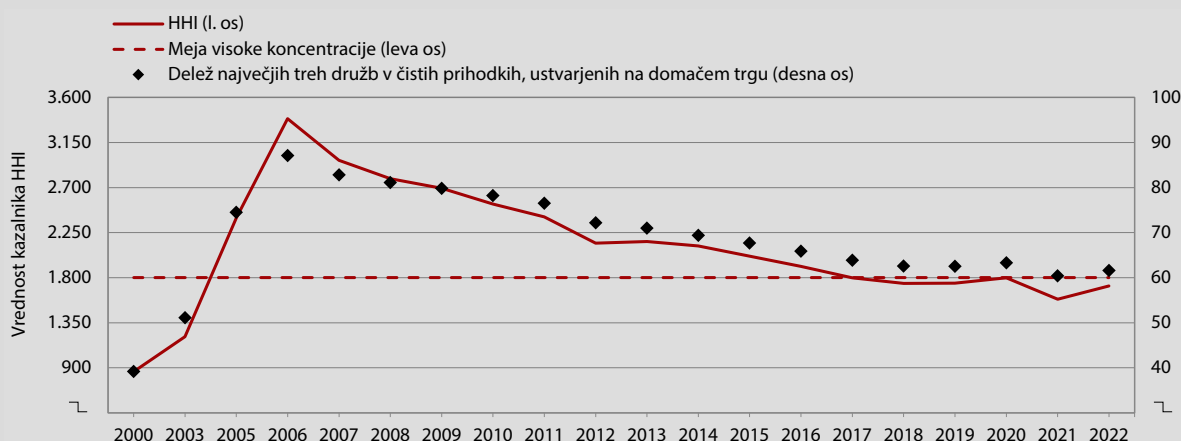
Slika 9: Prodaja družb v trgovini z motornimi vozili se je leta 2022 še okrepila na domačem trgu

Vir podatkov: AJPEŠ (2023), lastni izračuni.

Okvir 2 : Koncentracija v nespecializiranih pretežno živilskih prodajalnah na drobno

Zmanjševanje koncentracije pretežno živilskih prodajalnih v Sloveniji, ki se je začelo leta 2007, se je, po nihanjih med epidemijo, v letu 2022 nadaljevalo. Za nespecializirane prodajalne, ki pretežno prodajajo živila (hipermarketi, marketi, diskonti ...) ¹⁰, je bila po letu 2000 značilna krepitev koncentracije, ki je bila posledica propadanja manjših družb oz. njihovega povezovanja ali prevzemanja s strani večjih podjetij. Stopnja koncentracije, merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom (HHI), je v tej panogi leta 2005 presegla mejo visoke koncentracije (1800). Potem ko je leta 2006 dosegla najvišjo vrednost (3387), se je v naslednjih letih zniževala in leta 2017 z vrednostjo 1798 prvič padla pod mejo visoke koncentracije (1800). Leta 2018 se je še nekoliko znižala in ostala podobna tudi v 2019. Zniževanje koncentracije je bilo predvsem posledica krepitve prodaje v diskontih, ki so na slovenski trg vstopili v letih 2005 in 2007. Ti so s širitvijo svojih poslovnih mrež in spreminjanjem nakupovalnih navad kupcev, do katerih je prišlo tudi zaradi gospodarske krize, v letu 2019 skupaj ustvarili 27,7 % celotnega prihodka od prodaje panoge na slovenskem trgu (leta 2007 6,5 %, v letu 2018 26,4 %). Delež največjih treh tradicionalnih družb v prihodku panoge se je tako v dobrem desetletju močno znižal (z 82,9 % leta 2007 na 61,1 % v letu 2019). Ob razmahu epidemije covid-19 v letu 2020 so se razmere močno spremenile. Delež prodaje v treh največjih tradicionalnih trgovinah v čistih prihodkih od prodaje panoge se je prvič po dolgih letih povečal (na 63,8 %), na kar so najverjetneje med drugim vplivale tudi večje možnosti dostopa do spletnih trgovin oz. dostave in večja razpredenost trgovin, kar je bilo predvsem pomembno v časih, ko je bilo gibanje omejeno na občine in/ali pokrajine, ter ob karanteni in obolevnosti. Delež se je nato v letu 2021, ob manj pogostih omejitvah gibanja, in nadalje še v letu 2022 ponovno zmanjšal in padel pod 60 % (57,1% v letu 2022). Ob tem se je delež diskontov v obeh letih povečeval v letu 2022 znašal 32,3 %. Stopnja koncentracije, merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom (HHI), je bila tako, po nihanju med epidemijo, leta 2022 z vrednostjo 1717 nižja kot leta 2019 in nekoliko pod mejo visoke koncentracije (1800).

Slika 10 : Koncentracija družb v nespecializiranih, pretežno živilskih prodajalnah na drobno se je, po nihanjih v letih 2020 in 2021, v letu 2022 nadalje zmanjšala

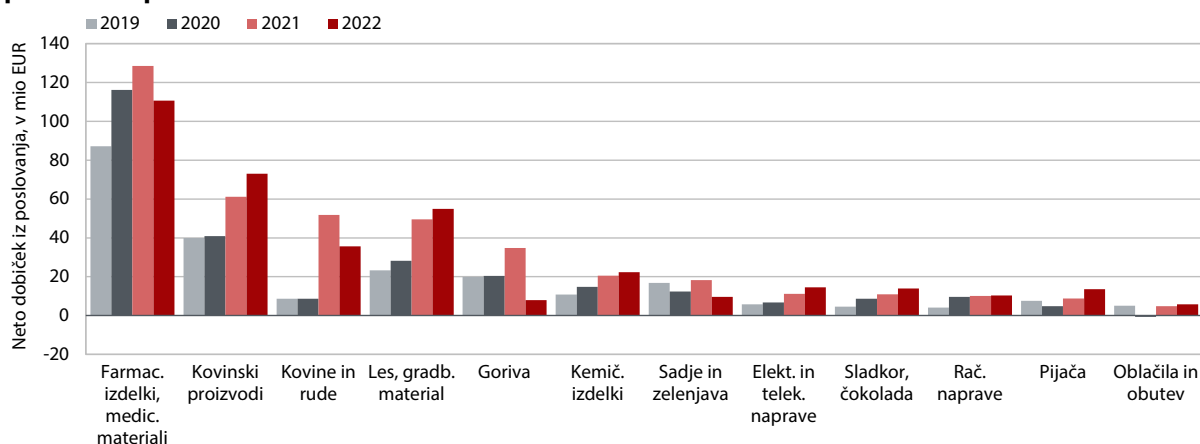

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni. Opomba: HHI – Hirschman-Herfindahlov indeks koncentracije.

¹⁰ Družbe, ki so po SKD registrirane v 47.110.

Neto čisti dobiček poslovnega leta v družbah trgovine z motornimi vozili se je po zmanjšanju leta 2020 v naslednjih dveh letih močneje okrepil. *Neto dobiček iz poslovanja* je bil tako leta 2022 enkrat večji kot leta 2019. Prodaja novih osebnih avtomobilov se je sicer ob podaljšanih rokih dobave predvsem v prvi polovici leta 2022 še zmanjšala¹¹, se je pa v zadnjih letih močneje okrepila prodaja rabljenih avtov. Prodaja se je v letih 2021 in 2022 močno povečala na domačem trgu, kjer se je v letu 2020 tudi najbolj zmanjšala, kar je ob podobni prodaji na tujih trgih kot v prejšnjih letih precej zmanjšalo izvozno usmerjenost družb te panoge. Po poslabšanju v letu 2020 (ko so družbe poslovale z izgubo iz financiranja v višini 5,2 mio evrov) in močnem izboljšanju v letu 2021 (ko so družbe poslovale z dobičkom iz financiranja v višini 14,9 mio evrov), se je lani finančno poslovanje spet poslabšalo. Ob hkratnem zmanjšanju finančnih prihodkov za 10,8 mio evrov in povečanju finančnih odhodkov za 5,1 mio evrov so družbe leto 2022 zaključile z *neto finančno izgubo* v višini 1 mio evrov in *neto čistim dobičkom* poslovnega leta v višini 196,6 mio evrov (leta 2021 pa 159,3 mio evrov).

Slika 11: Neto dobiček iz poslovanja se je med epidemijo najbolj povečal v trgovini na debelo s farmacevtskimi izdelki in medicinskim materialom, v letih 2021 in 2022 pa v trgovini na debelo s primarnimi proizvodi

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

V družbah trgovine na debelo se je neto čisti dobiček poslovnega leta, ki se je močno povečal med epidemijo, v 2022 še nekoliko okrepil. *Neto dobiček iz poslovanja* družb oddelka posredništvo in trgovina na debelo, ki se je v letih 2012 in 2013 zmanjšal, se je v naslednjih letih do lani povečal na 898,3 mio evrov. Na povečanje je močno vplivalo prenehanje poslovanja večje družbe leta 2014¹², izboljševanje poslovnega rezultata zaradi povečanja prodaje v večini panog trgovine na debelo v letih 2015–2019 in izboljšanje poslovanja predvsem farmacevtskih in medicinskih panog v letu 2020, ki se jim je v letih 2021 in 2022 pridružilo še izboljšanje poslovanja panog, ki se ukvarjajo s prodajo primarnih proizvodov¹³, pa tudi pijač, sadja in zelenjave ter oblačil. Povečana prodaja v letih 2015–2019 je bila posledica visoke proizvodne aktivnosti panog, povezanih s trgovino (predelovalne dejavnosti, promet, gradbeništvo), v letih 2017 in 2018 tudi povečanja prodaje primarnih proizvodov (goriva, kovine, rude), v letih 2017–2019 pa tudi farmacevtskih proizvodov na

¹¹ Visok upad (26,5 %) so zabeležili že v letu 2020, na kar je vplivalo tudi zaprtje prodajalnih ob razglasitvi epidemije. Prodaja je v letu 2021 ostala podobno nizka kot leta 2020, leta 2022 pa se je zmanjšala še za 14,1 % in bila tako za 36,3 % manjša kot v letu 2019. Prodaja pravnim osebam se je po visokih rasteh v obdobju 2013–2017 sicer zmanjšala že leta 2018, kar je bilo tudi posledica zapletov ob uvedbi novega postopka za določanje porabe goriva in emisij izpušnih plinov.

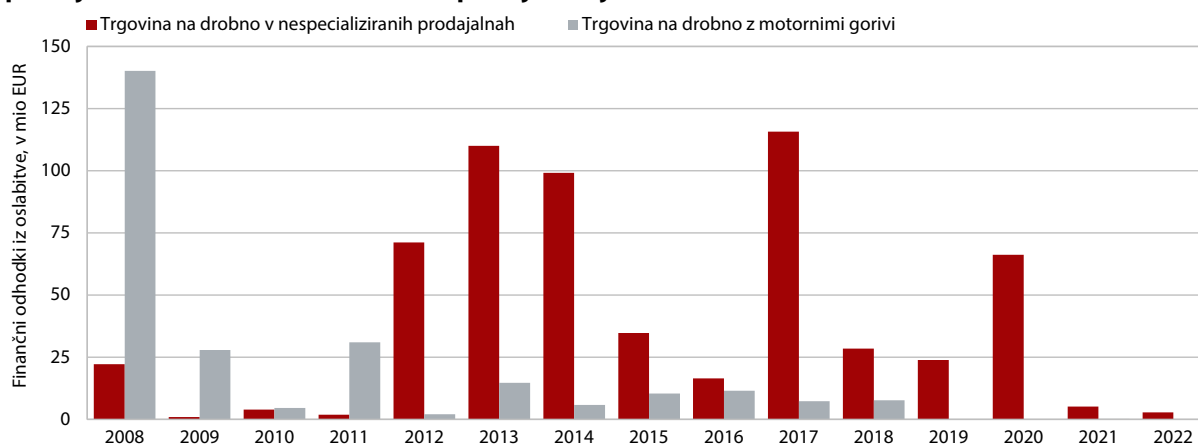
¹² Družba je še leto prej poslovale z visoko neto izgubo iz poslovanja zaradi odpisov vrednosti. Zdravo jedro te družbe, ki se je v letih do vključno 2013 ukvarjala s trgovino na debelo s kovinskimi proizvodi, inštalacijskim materialom in napravami za ogrevanje, se je v letu 2014 registriralo v dejavnosti trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z gradbenim materialom, kovinskimi izdelki, barvami in steklom.

¹³ Prodaja lesa in gradbenega materiala, kovin in rud ter kovinskih proizvodov in goriv.

tuje trge (predvsem v EU). Ob izbruhu epidemije v letu 2020 in nadaljevanju v letu 2021 se je nadaljevala visoka rast prodaje farmacevtskih izdelkov ter medicinskih potrebščin in materialov, kar je močno povečalo neto dobiček iz poslovanja te panoge. V letu 2022 se je sicer ta ob normalizaciji zdravstvenih razmer zmanjšal, a bil še vedno za četrtno večji od neto dobička iz poslovanja iz leta 2019. Visoke rasti prodaje in neto čistega dobička iz poslovanja so leta 2020 dosegle tudi družbe, ki se ukvarjajo s prodajo računalniških naprav, lesom, gradbenim materialom in kemičnimi izdelki, v letih 2021 in 2022 pa poleg omenjenih tudi družbe, ki se ukvarjajo s prodajo električnih in telekomunikacijskih naprav, kovinami, rudami in kovinskimi proizvodi. V letu 2021 se je močno izboljšalo tudi poslovanje družb, ki se ukvarjajo s prodajo na debelo z gorivi, ki pa se je v letu 2022, najbrž tudi zaradi visokih nabavnih cen in regulacije prodajnih cen, močno poslabšalo. Po tem, ko se je poslovanje družb, ki prodajajo pijačo, sadje in zelenjavo ter oblačila in obutev, v letu 2020, zaradi večmesečnega zaprtja gostinskih in nastanitvenih obratov ter šol, pa tudi prodajal z oblačili in obutvijo med razglasitvijo epidemije, močno poslabšalo, se je to v naslednjih dveh letih ponovno izboljšalo. Leta 2022 so družbe v trgovini na debelo ohranile visok *neto dobiček iz financiranja* (v višini 27,5 mio evrov), *neto čisti dobiček* pa se je tako v letu 2022 povečal še za 4 % na 760,3 mio evrov.

Neto čisti dobiček v trgovini na drobno se je, po skokovitem povečanju leta 2021, v letu 2022 močno zmanjšal, na kar je vplivalo predvsem zmanjšanje neto dobička iz poslovanja. Po tem, ko se je leta 2021 povečal za 459 % oz. 358,7 mio evrov na 436,8 mio evrov, se je leta 2022 neto čisti dobiček zmanjšal za 40 %, a bil s 263,4 mio evrov še vedno višji kot pred epidemijo (leta 2019). Na poslovanje celotne panoge najbolj vplivajo družbe dveh skupin, kjer je neto dobiček iz poslovanja v zadnjih dveh letih najbolj nihal¹⁴ – trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah (G 47.1) in trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi (G 47.3). V zadnjih treh letih so na poslovanje celotnega oddelka močno vplivale tudi družbe manjših panog, katerih poslovanje se je v letu 2020, zaradi omejitev pri poslovanju, močno poslabšalo, v letih 2021 in 2022 pa ponovno oživel. Gre predvsem za družbe trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z drugo gospodinjsko opremo (G 47.5), družbe trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z izdelki za kulturo, šport in zabavo (G 47.6) ter družbe trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z drugimi izdelki (G 47.7). Skupaj so družbe teh panog zaradi manjše prodaje v letu 2020 glede na leto 2019 zmanjšale svoj neto dobiček iz poslovanja za 85,2 mio evrov; ob oživitvi poslovanja v naslednjih dveh letih pa se je do leta 2022 spet povečal za 115,3 mio evrov.

Slika 12: Finančni odhodki iz oslabitev gospodarskih družb v trgovini na drobno v nespecializiranih prodajalnah so se v letih 2021 in 2022 precej zmanjšali

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

¹⁴ Leta 2021 se je skupaj povečal za 255 mio evrov, leta 2022 pa zmanjšal za 252,7 mio evrov.

Poslovni rezultat v družbah trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah se je, po občutnem izboljšanju v predhodnem letu, v letu 2022 precej poslabšal. Po neto čisti izgubi leta 2017 je celotna skupina, v kateri prevladujejo hipermarketi, marketi in diskonti (G 47.110), leto 2018 zaključila z *neto čistim dobičkom*¹⁵ v višini 57,8 mio evrov. Do leta 2020 se je ta precej zmanjšal (na 11,4 mio evrov), leta 2021 skokovito povečal na 207,1 mio evrov, lani pa skoraj prepolovil na 111,1 mio evrov. Zmanjšanje v letu 2020 je bilo predvsem posledica skoraj podvojene *izgube iz financiranja*¹⁶, ki se je v naslednjih dveh letih precej zmanjšala (iz 101,4 mio evrov v letu 2019 na 48,1 mio evrov v letu 2022), na gibanje v letih 2021 in 2022 pa je najbolj vplival *neto dobiček iz poslovanja*. Ta se je že v letu 2020, še bolj pa v letu 2021, močno povečal, na kar je vplivala povečana prodaja zaradi nabav zalog neživil in živil, ki so si jih ljudje naredili predvsem ob prvem valu epidemije in pred zaprtjem javnega življenja ter večjega prehranjevanja doma zaradi nedelovanja gostinskih obratov ter dela in šolanja na daljavo. Poleg večje prodaje v klasičnih trgovinah se je močno povečala tudi spletna prodaja. Po zelo ugodnem poslovnem letu 2021 so se lani razmere poslovanja zaostrele. Višje nabavne cene so občutneje povečale višino najpomembnejše postavke poslovnih odhodkov trgovcev – stroški blaga, materiala in storitev, ki pomenijo 83 % vseh poslovnih odhodkov, so se lani namreč povečali za 11 %. Pri tem se je za 11 % povečala nabavna vrednost prodanega blaga in materiala (ki sicer vključuje večino, 86 %, vseh stroškov blaga, materiala in storitev), stroški porabljenega materiala, kamor spadajo tudi stroški energije, pa za 29 %. Ob povečanju stroškov dela za 7 %, na kar je vplivala višja minimalna in povprečna plača, so se poslovni odhodki povečali za desetino. Visoka rast zasebne potrošnje, ki je leta 2021 botrovala tudi visoki rasti prihodkov v trgovini, se je lani sicer nadaljevala, vendar pa se je rast potrošnje preusmerila k storitvam, medtem ko so bili nakupi hrane, pijače in nekaterih trajnih dobrin racionalnejši. Tako so bili poslovni prihodki oziroma čisti prihodki od prodaje predvsem na račun višjih cen medletno višji za 8 % oziroma 9 %, vendar je njihova rast zaostajala za rastjo poslovnih odhodkov, tako da se je dobiček iz poslovanja v letu 2022 zmanjšal za 36 % oz. za 108,2 mio evrov. Kljub temu je z 190 mio evrov, z izjemo leta 2021, ostal najvišji v zadnjih letih.

Družbe trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi so leta 2022 ustvarile le slabo desetino neto čistega dobička iz predhodnega leta. Po rekordni višini v letu 2018 se je *neto čisti dobiček* v letu 2019 zmanjšal za skoraj tretjino¹⁷, v letu 2020 pa se je predvsem zaradi manjše prodaje ob omejitvah gibanja in delovanja med epidemijo še več kot prepolovil in bil s 41,6 mio evri najnižji po letu 2012. Ob povečanem povpraševanju in s tem višji prodaji proizvodov iz nafte ter tudi višjih cenah se je leta 2021 močno povečal in znašal 106,3 mio evrov. Poslovanje družb se je lani izrazito poslabšalo, na kar je vplivala tudi vladna regulacija cen goriv, električne energije in zemeljskega plina, ki je bila vzpostavljena zaradi visokih cen goriv in energentov ter naraščajoče inflacije. Tudi zaradi visokih nabavnih cen energentov so se poslovni odhodki v letu 2022 skoraj podvojili¹⁸, poslovni prihodki pa so se povečali za 91 %. *Dobiček iz poslovanja* se je tako zmanjšal za 96 % na rekordno nizkih 5,4 mio evrov. Ob zmanjšanju *izgube iz financiranja* (za 93 % oz. 16,6 mio evrov) so družbe poslovno leto zaključile z neto čistim dobičkom v višini 8,7 mio evrov, kar je bilo najmanj po letu 2008, ko so družbe poslovale z neto čisto izgubo.

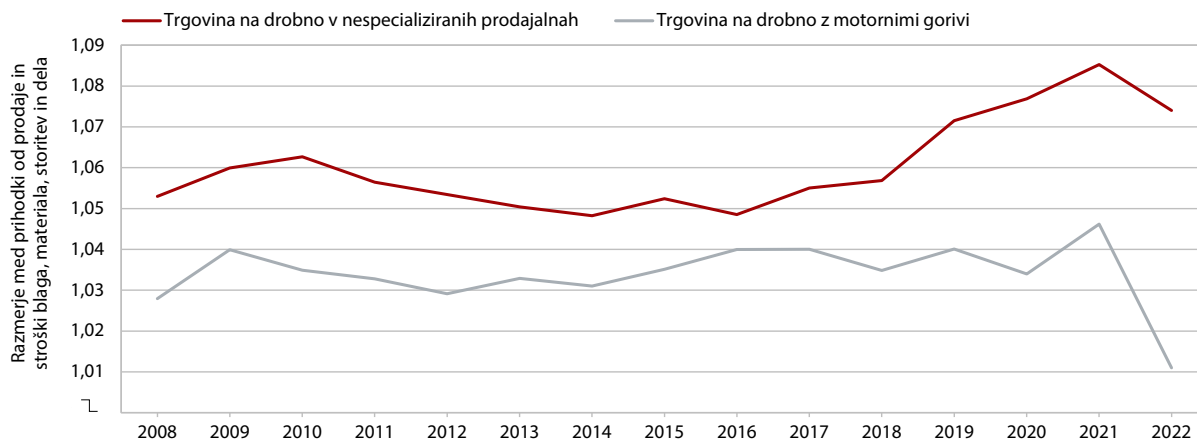
¹⁵ Na nihanja v uspešnosti poslovanja skupine so zelo vplivala predvsem nihanja v vrednosti oslabitev nepremičnin in opreme, ki so vplivala na finančno poslovanje, ter odpisi zaradi prevrednotenja finančnih naložb, ki so vplivali na višino poslovnih odhodkov in neto rezultat poslovanja. Zaradi visokega povečanja oslabitev nepremičnin ter opreme in odpisov zaradi prevrednotenja finančnih naložb večje družbe v tej panogi, je celotna skupina leto 2017 zaključila z visoko neto izgubo iz financiranja (medletno povišanje za 347,7 %). Ta se je v naslednjih dveh letih več kot prepolovila. Visoki odpisi vrednosti pa so vplivali na močno povišanje poslovnih odhodkov, zaradi katerih so družbe leto 2017 zaključile z neto izgubo iz poslovanja, ki se je leta 2018 prevesila v visok dobiček iz poslovanja.

¹⁶ Ki je nastala zaradi precej višjih finančnih odhodkov zaradi povečanja oslabitev.

¹⁷ Na to je vplivalo zmanjšanje neto dobička iz poslovanja (zaradi povečanja odpisov vrednosti oz. amortizacije dveh večjih družb v tej panogi) in poslovanje z neto izgubo iz financiranja.

¹⁸ Nabavna vrednost prodanega blaga se je povečala za 103,4 % na 8,7 mrd evrov.

Slika 13: Presežek prihodkov od prodaje nad stroški blaga, materiala, storitev in dela v družbah trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah in trgovine na drobno z motornimi gorivi se je v letu 2022 zmanjšal

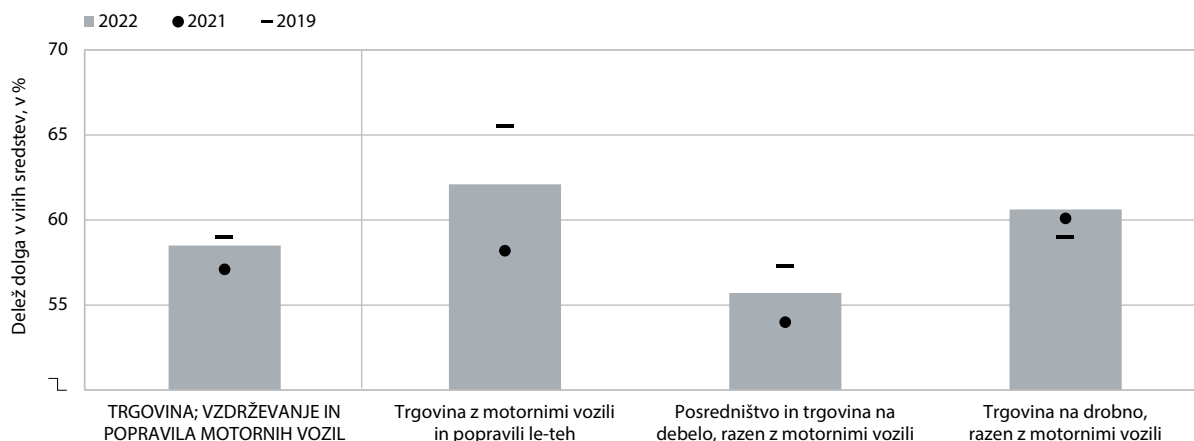

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

Družbam trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah in v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi so se, po močnem povečanju v predhodnem letu, v letu 2022 zmanjšali tudi pribitki. Pri družbah obeh panog je bil prihodek, izračunan kot razmerje med prihodki od prodaje in stroški za nabavo blaga, materiala in storitev ter stroški dela, v letu 2021 najvišji v celotnem obdobju. Družbam trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah, ki se jim je krepil po letu 2016, močnejše v letih 2020 in 2021, se je lani zmanjšal na približno raven iz leta 2019. Družbam v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi, ki se jim je po zmanjšanju v letu 2020 leta 2021 močnejše okrepil, pa se je prihodek zmanjšal na najnižjo raven od leta 2008.

Zadolženost trgovinskih družb se je v letu 2022 precej povečala. Zadolženost, merjena z deležem dolga v virih sredstev, ki je bila v letih 2020 in 2021 razmeroma nizka, se je lani precej povečala in bila z 58,5 % najvišja po letu 2017. Povečale so se predvsem kratkoročne obveznosti, ki so prvič po letu 2018 predstavljale čez 40 % celotnega dolga. Dolg se je v letu 2022 precej povečal predvsem družbam trgovine z motornimi vozili, ki so po enoletnem premoru ponovno postale najbolj zadolžene med vsemi tremi panogami. Zadolženost se je povečala tudi družbam v trgovini na debelo in v trgovini na drobno (ki so bile v letu 2021 najbolj zadolžene v trgovini).

Slika 14: V letu 2022 so najbolj zadolžene ponovno postale družbe v trgovini z motornimi vozili

Vir podatkov: AJPES (2023), lastni izračuni.

3 Zaključek

Gospodarske družbe trgovine ter vzdrževanja in popravil motornih vozil (G) so po letu 2013, ko so imele manjšo izgubo, v nadaljnjih letih poslovale z neto čistim dobičkom, ki pa se je, po močnem povečanju v letu 2021, v letu 2022 nekoliko zmanjšal. Po tem, ko se je v letu 2021 poslovanje izboljšalo v večini panog, se je rast dodane vrednosti, produktivnosti in dobička lani nadaljevala le v družbah trgovine na debelo in trgovine z motornimi vozili. Poslovanje družb v trgovini na drobno, ki se je leta 2021 tudi pod vplivom visoke rasti trošenja gospodinjestev skokovito izboljšalo, pa se je v letu 2022 poslabšalo. Ob trošenju gospodinjestev, ki se je lani bolj preusmerilo v storitve, je bil neto čisti dobiček družb trgovine na drobno v nespecializiranih prodajalnah, v katerih prevladujejo hipermarketi, marketi in diskonti, za polovico nižji od vrednosti iz leta 2021, a še vedno enkrat večji kot leta 2019. Še izraziteje, za 92 %, se je zmanjšal neto čisti dobiček družb trgovine na drobno v specializiranih prodajalnah z motornimi gorivi, na kar so vplivale tudi visoke nabavne cene energentov ob vladni regulaciji cen goriv, električne energije in zemeljskega plina. V letu 2022 se je družbam obeh panog poslabšala tudi gospodarnost poslovanja, prav tako se je zmanjšal presežek prihodkov od prodaje nad stroški blaga, materiala, storitev in dela, ki je bil v letu 2021 najvišji v celotnem obdobju.

Literatura in viri

- AJPES. (2023). Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida za gospodarske družbe in samostojne podjetnike. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.
- Mercator. (2013). Letno poročilo poslovnega sistema Mercator d.d. za leto 2012. Ljubljana: Mercator, d.d.
Pridobljeno s <http://www.mercator.si>
- Mercator. (2021). Letno poročilo poslovnega sistema Mercator d.d. za leto 2020. Ljubljana: Mercator, d.d.
Pridobljeno s <http://www.mercator.si>
- Mercator. (2022). Letno poročilo poslovnega sistema Mercator d. d. za leto 2021. Ljubljana: Mercator, d.d.
Pridobljeno s <https://www.mercator-ip.si/letna-porocila/>
- MJU. (2023). Odprti podatki Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno s <https://podatki.gov.si/dataset/prvic-registrirana-vozila-po-mesecih>
- Petrol. (2021). Letno poročilo skupine Petrol in družbe Petrol d.d. za leto 2020. Ljubljana: Petrol, d.d.
Pridobljeno s <http://www.petrol.si>
- Petrol. (2022). Letno poročilo skupine Petrol in družbe Petrol d. d. za leto 2021. Ljubljana: Petrol, d.d.
Pridobljeno s <http://www.petrol.eu>
- Petrol. (2023). letno-porocilo-petrol_2022.pdf. Pridobljeno s https://www.petrol.eu/binaries/content/assets/skupina-petrol-slo/2023/porocila/letno-porocilo-petrol_2022.pdf
- SURS. (2023). Podatkovna baza. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/SiStatData>
- UMAR. (2022). Poročilo o produktivnosti 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo-o-produktivnosti/>
- ZRSZ. (2021). Delodajalci vključeni v interventne ukrepe [interni podatki]. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.

Priloga: Opredelitev kazalnikov, uporabljenih v analizi poslovanja gospodarskih družb

KAZALNIKA VELIKOSTI

Sredstva na podjetje

001/število podjetij

Število zaposlenih na podjetje

188/število podjetij

KAZALNIK OPREMLJENOSTI DELA S SREDSTVI

Povprečna* sredstva na zaposlenega $((001_1 + 001_0)/2)/188$

KAZALNIK GOSPODARNOSTI

Gospodarnost poslovanja = poslovni prihodki/poslovni odhodki

(126/127)

KAZALNIKI DONOSNOSTI

Donosnost sredstev = neto čisti dobiček (izguba) obračunskega obdobja/povprečna* sredstva $(186-187)/((001_1 + 001_0)/2)$ **Donosnost prihodkov = neto čisti dobiček (izguba) obračunskega obdobja/celotni prihodki** $(186-187)/(126 + 153 + 178)$ **Donosnost kapitala = neto čisti dobiček (izguba) obračunskega obdobja/povprečni* kapital** $(186-187)/((056_1 + 056_0)/2)$

KAZALNIK PRODUKTIVNOSTI

Dodana vrednost na zaposlenega $(126-128-148)/188$

KAZALNIKA STROŠKOV DELA

Stroški dela na zaposlenega

(139/188)

Delež stroškov dela v dodani vrednosti $(139/(126-128-148))$

KAZALNIKI FINANCIRANJA IN PLAČILNE SPOSOBNOSTI

Delež dolga (kratkoročne in dolgoročne finančne ter poslovne obveznosti, rezervacije in pasivne časovne razmejitev) v virih sredstev $((072 + 075 + 085 + 095)/055)$ **Delež kratkoročnih obveznosti (s pasivnimi časovnimi razmejitvami) v virih sredstev** $((085 + 095)/055)$ **Kapitalska pokritost dolgoročnih sredstev**

(056/002)

Dolgoročna pokritost dolgoročnih sredstev in zalog $(056 + 072 + 075)/(002 + 034)$

KAZALNIK IZVOZNE USMERJENOSTI

Delež čistih prihodkov od prodaje na tujem trgu v celotnih čistih prihodkih od prodaje $(115 + 118)/110$

KAZALNIKA STRUKTURE SREDSTEV

Delež dolgoročnih sredstev v sredstvih $(002/001)$ **Delež proizvodnih strojev in naprav ter druge opreme in naprav v dolgoročnih sredstvih** $((013 + 014)/002)$

Opombi: Številke v formulah pomenijo ustrezno šifro AOP. * Pri izračunu povprečne vrednosti sredstev in kapitala se upošteva podatek o vrednosti sredstev/kapitala ob koncu tekočega in ob koncu preteklega leta za družbe, ki so poslovale v tekočem letu.